

จริยธรรมการวิจัย
(Research Ethics)

อัสวิน แสงพิกุล *
Aswin Sangpikul*

* อาจารย์ประจำภาควิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

* Full-time lecturer, department of Tourism and Hotel Studies, Dhurakij Pundit University

บทคัดย่อ

แนวทางหนึ่งในการสร้างการรับรู้และการตระหนักถึงเรื่องจริยธรรมการวิจัย คือ การเผยแพร่เรื่องจริยธรรมการวิจัยออกไปสู่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงวิชาการ ที่ผ่านมานักวิชาการได้ผลิตผลงานวิจัยและตีพิมพ์เผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยไปสู่สังคมอย่างกว้างขวาง แต่ทว่าประเด็นสำคัญอย่างเรื่องจริยธรรมการวิจัยที่หน่วยงานต่างๆพยายามรณรงค์และสร้างจิตสำนึกในเรื่องนี้กลับมีการตีพิมพ์เผยแพร่น้อย บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ในเรื่องจริยธรรมการวิจัยเพื่อสร้างการรับรู้และการตระหนักถึงความสำคัญของจริยธรรมการวิจัย เนื้อหาของบทความจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญของจริยธรรมการวิจัย และเปรียบเทียบจริยธรรมการวิจัยในบริบทของประเทศไทยและต่างประเทศเพื่อให้เห็นมุมมองที่กว้างขึ้น

คำสำคัญ : จริยธรรมการวิจัย ปัญหาจริยธรรมการวิจัย

Abstract

One approach to create perception and awareness of research ethics is through the publication, particularly the academic community. During many years, scholars have widely conducted research and published their works to the society. However, an important issue such as the research ethics that several parties have encouraged is rarely published. This paper, therefore, has an objective to disseminate the knowledge of research ethics in order to create the perception and awareness of research ethics. The content of the paper will discuss the important of the research ethics and compare it in relation to Thai and international contexts to reflect a wide scope.

Key words: research ethics, research ethics problem

บทนำ

การวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆมากมาย ตั้งแต่ การกำหนดปัญหา การทบทวนวรรณกรรม การกำหนดประชากร การเลือกตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการแปลความหมายข้อมูล และการสรุปผล ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้ นักวิจัยจำเป็นต้องกระทำอย่างถูกต้อง ชัดเจน และไม่ลำเอียง เพื่อให้ได้คำตอบของการวิจัยที่สะท้อนความเป็นจริงรวมทั้งไม่ขัดกับหลักศีลธรรมและบรรทัดฐานของสังคม ทั้งนี้การดำเนินงานดังกล่าวผู้วิจัยจำเป็นต้องอาศัยจริยธรรมเป็นหลักยึดเพื่อให้การทำวิจัยนั้นถูกต้องและเหมาะสม หากนักวิจัยขาดจริยธรรมในการวิจัยแล้ว ปัญหาหรือผลกระทบต่างๆอาจเกิดขึ้นได้ ทั้งต่อตัวนักวิจัยเอง ผลงานวิจัย หรือผู้ให้ข้อมูล ดังนั้นประเด็นเรื่องจริยธรรมจึงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเรื่องอื่นๆในกระบวนการวิจัย เนื้อหาในบทความนี้จะนำเสนอความหมายของจริยธรรมการวิจัย ปัญหาการขาดจริยธรรมการวิจัย แนวทางปฏิบัติเรื่องจริยธรรมการวิจัย และจริยธรรมการวิจัยในบริบทของต่างประเทศ

ความหมายของจริยธรรมการวิจัย

จริยธรรมการวิจัย (research ethics) หมายถึง หลักเกณฑ์ที่ควรประพฤติปฏิบัติของนักวิจัยเพื่อให้การดำเนินงานวิจัยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมและหลักวิชาการที่เหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2541 อ้างใน สันธะวา คามดิษฐ์, 2550: 262)

ข้อสังเกต นอกจากคำว่าจริยธรรมในการวิจัยแล้ว ยังมีคำอื่นที่นักวิจัยกล่าวถึงบ่อยครั้ง เช่น คำว่า ‘จรรยาบรรณในการวิจัย’ หรือ ‘จรรยาบรรณของวิจัย’ ใดๆก็ตาม หากพิจารณาในรายละเอียดของสองคำนี้แล้ว พบว่าคำเหล่านี้มีหลักการและแนวคิดที่คล้ายคลึงกันหรือใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ทั้งสองคำข้างต้นจะเน้นในเรื่องหลักเกณฑ์ที่ควรประพฤติปฏิบัติของนักวิจัย (ชาย โภธิสิตา, 2547; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2542; สันธะวา คามดิษฐ์, 2550) ดังนั้น บทความนี้จะใช้คำว่า ‘จริยธรรมการวิจัย’ ซึ่งตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า research ethics เพื่อสื่อความหมายในเรื่องการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องของนักวิจัยในการทำวิจัย

ปัญหาการขาดจริยธรรมการวิจัย

ในฐานะนักวิจัยและกรรมการพิจารณาผลงานวิจัย ผู้เขียนได้พบเจอปัญหาการขาดจริยธรรมการวิจัยของนักศึกษาและนักวิจัยในหลายๆประเด็น ซึ่งพอสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

- การคัดลอกผลงาน ข้อความ หรือความคิดเห็นของผู้อื่น (บางส่วนหรือทั้งหมด) โดยไม่อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล หรือบางรายอาจคัดลอกผลงานแล้วนำมาใช้เป็นผลงานของตนเอง
- การขโมยความคิดหรือคำพูดของผู้อื่น โดยไม่ได้อ้างอิง (plagiarism)
- การเขียนทบทวนวรรณกรรมโดยไม่อ้างอิงเจ้าของผลงานหรือแหล่งข้อมูล
- การนำข้อความของผู้อื่นมาดัดแปลง ตัดต่อหรือแก้ไขเพื่อเป็นข้อความของตนเอง แต่ไม่อ้างอิงเจ้าของผลงานเดิม
- การแก้ไขผลการวิจัย ตัวเลข หรือข้อมูลบางอย่างที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง
- การเปิดเผยหรือไม่เก็บความลับของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งการขาดความรับผิดชอบต่อการรักษาข้อมูล

- การปฏิบัติต่อผู้ให้ข้อมูลอย่างไม่เป็นธรรม การสร้างภัยคุกคามให้แก่ผู้ให้ข้อมูล หรือการทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับอันตรายหรืออับอายจากการวิจัย
- การเขียนข้อเสนอแนะจากแนวคิดของผู้อื่น แต่ไม่อ้างถึงเจ้าของแนวคิดนั้น
- การจ้างวานผู้อื่นทำงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ให้บางส่วนหรือทั้งหมด
- การขาดความรับผิดชอบในการทำวิจัยหรือการดำเนินงานวิจัยให้เสร็จสิ้นตามกำหนดเวลา

จากปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นความสำคัญของจริยธรรมการวิจัย และเหตุผลที่ว่าทำไมเราต้องมีประเด็นเรื่องจริยธรรมการวิจัย เพราะสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นข้างต้นอยู่ใกล้ตัว และเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับนักวิจัย รวมทั้งอาจสร้างความเสียหายให้แก่งานวิจัย หรือผลกระทบต่อผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ให้ข้อมูล ดังนั้น เรื่องจริยธรรมการวิจัยจึงมีความสำคัญเพื่อให้นักวิจัยได้ยึดถือและพึงปฏิบัติในการดำเนินการวิจัยให้ถูกต้อง เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับในสังคม ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยได้เสนอแนวทางปฏิบัติเรื่องจริยธรรมการวิจัยไว้หลายประเด็นเพื่อให้แนวปฏิบัติเหล่านั้นช่วยลดปัญหาการขาดจริยธรรม และเพื่อให้นักวิจัยยึดถือเป็นข้อควรปฏิบัติในฐานะนักวิจัย ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

แนวทางปฏิบัติเรื่องจริยธรรมการวิจัย

แนวทางปฏิบัติเรื่องจริยธรรมการวิจัยในบทความนี้ ผู้เขียนได้รวบรวมประเด็นสำคัญไว้หลายหัวข้อเพื่อให้นักวิจัยได้ทราบ ตระหนักถึง และยึดถือเป็นแนวทางและข้อควรปฏิบัติในการทำวิจัย โดยมีหัวข้อดังนี้

- จรรยาบรรณของนักวิจัย
- จริยธรรมการวิจัยในสถาบันการศึกษา
- ประเด็นจริยธรรมการวิจัยในคน

1) จรรยาบรรณของนักวิจัย

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยาได้ตระหนักถึงความสำคัญของจรรยาบรรณในการวิจัย จึงได้กำหนดจรรยาบรรณนักวิจัยเพื่อให้นักวิจัยในสาขาต่างๆนำไปปฏิบัติและเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ โดยมีหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติดังนี้ (อ้างใน สันธะวา คามดิษฐ์, 2550: 264-268)

1.1 นักวิจัยต้องซื่อสัตย์และมีคุณธรรมในทางวิชาการและการจัดการ โดยต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองไม่นำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่ลอกเลียนงานของผู้อื่น ต้องให้เกียรติและอ้างถึงบุคคลหรือแหล่งที่มาของข้อมูลที่นำมาใช้ในงานวิจัย ต้องซื่อตรงต่อการแสวงหาทุนวิจัยและมีความเป็นธรรมเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1.2 นักวิจัยต้องตระหนักถึงพันธกรณีในการทำงานวิจัย โดยทำตามข้อตกลงที่ทำไว้กับหน่วยงานที่สนับสนุนการวิจัยและต่อหน่วยงานที่ตนสังกัด นักวิจัยต้องปฏิบัติตามพันธกรณีและข้อตกลงการวิจัยที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน อุทิศเวลาทำงานวิจัยให้ได้ผลดีที่สุด และเป็นไปตามกำหนดเวลา มีความรับผิดชอบไม่ละทิ้งงานระหว่างดำเนินการ

1.3 นักวิจัยต้องมีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาที่ทำวิจัย โดยต้องมีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาที่ทำวิจัยอย่างเพียงพอ และมีความรู้ความชำนาญ หรือมีประสบการณ์เกี่ยวเนื่องกับเรื่องที่ทำวิจัย เพื่อนำไปสู่งานวิจัยที่มีคุณภาพและเพื่อป้องกันปัญหาการวิเคราะห์ การตีความหรือการสรุปที่ผิดพลาด อันอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่องานวิจัย

1.4 นักวิจัยต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ศึกษาวิจัย ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต นักวิจัยต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบระมัดระวัง และเที่ยงตรงในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคน สัตว์ พืช ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกและมีปณิธานที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

1.5 นักวิจัยต้องเคารพศักดิ์ศรีและสิทธิของมนุษย์ที่ใช้เป็นตัวอย่างในการวิจัย โดยต้องไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ทางวิชาการจนละเลยและขาดความเคารพในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ ต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะอธิบายจุดมุ่งหมายของการวิจัยแก่บุคคลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยไม่หลอกลวงหรือบีบบังคับ และไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

1.6 นักวิจัยต้องมีอิสระทางความคิด ปราศจากอคติในทุกขั้นตอนของการทำวิจัย โดยต้องตระหนักว่าอคติส่วนตนหรือความลำเอียงทางวิชาการ อาจส่งผลให้มีการบิดเบือนข้อมูลและข้อค้นพบทางวิชาการ อันเป็นเหตุให้เกิดผลเสียหายต่องานวิจัย

1.7 นักวิจัยพึงนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางที่ชอบ โดยเผยแพร่ผลงานวิจัยเพื่อประโยชน์ทางวิชาการและสังคม ไม่ขยายผลข้อค้นพบจนเกินความเป็นจริง และไม่ใช้ผลงานวิจัยไปทางมิชอบ

1.8 นักวิจัยพึงเคารพความคิดเห็นทางวิชาการของผู้อื่น โดยมีใจกว้าง พร้อมทั้งจะเปิดเผยข้อมูลและขั้นตอนการวิจัย ยอมรับฟัง ความคิดเห็นและเหตุผลทางวิชาการของผู้อื่น และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยของตนให้ถูกต้อง

1.9 นักวิจัยพึงมีความรับผิดชอบต่อสังคมทุกระดับ โดยมีจิตสำนึกที่จะอุทิศกำลังสติปัญญาในการทำวิจัย เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ เพื่อความเจริญและประโยชน์สุขของสังคมและมวลมนุษยชาติ

2) จริยธรรมการวิจัยในสถาบันการศึกษา

นอกจากแนวทางปฏิบัติในเรื่องจริยธรรม (จรรยาบรรณ) สำหรับนักวิจัยในระดับวงกว้างข้างต้นแล้ว นักวิชาการยังได้เสนอแนะแนวทางปฏิบัติในเรื่องจริยธรรมการวิจัยในสถาบันการศึกษาในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับนักวิจัย โดยมีแนวทางปฏิบัติดังนี้ (ปัญญา กุลพงษ์, 2548: 2)

- 2.1 อบรมให้ความรู้ด้านจริยธรรมการวิจัยแก่นักศึกษาและแนวปฏิบัติแก่ผู้ทำการวิจัย
- 2.2 ติดตามดูแล ให้คำปรึกษาแก่ผู้ทำการวิจัยเพื่อป้องกันการกระทำที่ละเมิดกฎเกณฑ์จริยธรรม การวิจัย
- 2.3 พยายามป้องกันและขจัดสถานการณ์ที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนไม่ให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการวิจัย
- 2.4 การลงโทษจะต้องรุนแรงเพียงพอที่จะเป็นเยี่ยงอย่างป้องกันไม่ให้คนอื่นทำตาม
- 2.5 ให้ความคุ้มครองผู้ที่นำเรื่องที่มีการละเมิดจริยธรรมวิจัยมาแจ้งกับผู้บังคับบัญชาหรือผู้ดูแล
- 2.6 สร้างบรรยากาศของการวิจัยที่ดีและเข้มงวด รวมทั้งให้รางวัลแก่นักวิจัยที่ดีและลงโทษผู้ประทุษร้ายผิดจริยธรรมการวิจัย

3) ประเด็นจริยธรรมการวิจัยในคน

นอกจากหลักจรรยาบรรณของนักวิจัยแล้ว นักวิจัยหลายท่านยังได้กล่าวถึงประเด็นจริยธรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ‘คน’ (people) ทางสังคมศาสตร์ ซึ่งงานวิจัยทางสังคมศาสตร์จำนวนมากไม่น้อยที่เกี่ยวข้องกับ ‘คน’ ซึ่งอาจเป็นนักท่องเที่ยว ชาวบ้าน พนักงาน ผู้ประกอบการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น โดยผู้วิจัยจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลเหล่านั้นด้วยการสอบถามหรือการสัมภาษณ์ ดังนั้นนักวิจัยทางสังคมศาสตร์จึงควรทราบถึงประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในคนด้วยเช่นกัน ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลและสรุปเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

3.1 หลักจริยธรรมพื้นฐานในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้แก่

(บุปผา ศิริวิศรี, จรรยา เศรษฐ บุตร และเบญญา ยอดคำเนิน-แอ็ดติภจ, 2544)

- ผู้ให้ข้อมูล (research participants) เช่น นักท่องเที่ยว ชาวบ้าน พนักงาน เจ้าหน้าที่ ต้องได้รับการบอกกล่าว และให้ความยินยอมโดยสมัครใจที่จะให้ข้อมูลในเรื่องเกี่ยวกับการวิจัย
- นักวิจัยต้องรักษาความลับ ความเป็นส่วนตัว และการปิดบังชื่อของผู้ให้ข้อมูล
- การวิจัยต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทางร่างกายและจิตใจของผู้ให้ข้อมูล
- ผลของการวิจัยควรให้ผลดีต่อสังคม

3.2 การปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับ

เบญญา ยอดคำเนิน-แอ็ดติภจ (2553) ได้กล่าวถึงการปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลว่าเรื่องเหล่านี้ (โดยเฉพาะงานวิจัยเชิงคุณภาพ) ถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้วิจัยต้องตระหนักและระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับการปกป้อง ซึ่งการปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลมีแนวทางดังนี้

- การออกแบบการวิจัยที่เหมาะสม สอดคล้องกับโจทย์ และผู้เข้าร่วมวิจัยจะช่วยปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรั่วไหลของความลับได้ เช่น การตั้งคำถาม ประเด็นที่จะซักถาม และการระมัดระวังเวลาสัมภาษณ์ เป็นต้น
- กระบวนการขอความยินยอมเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยปกป้องความเป็นส่วนตัวและเป็นหลักประกันการเก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับ การขอความยินยอมเป็นช่องทางที่จะช่วยให้ผู้ที่จะให้ข้อมูลสามารถประเมินและชั่งน้ำหนักระหว่างความเสี่ยงและประโยชน์ที่พึงได้ก่อนการตัดสินใจเซ็นหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย
- หากเป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มคนที่หลากหลายและเก็บเพียงครั้งเดียว (cross-sectional survey) การใช้วิธีแบบนิรนามก็ย่อมทำได้ (การไม่ระบุชื่อและตัวบ่งชี้บุคคล) โดยในแบบสำรวจไม่จำเป็นต้องมีชื่อหรือข้อมูลบ่งชี้บุคคลอื่นและควรใช้สถิติวิเคราะห์ที่เป็นภาพรวม ไม่ใช่ข้อมูลรายบุคคล ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงต่อการรั่วไหลของข้อมูลได้
- หากเป็นการเก็บข้อมูลในกลุ่มคนเดียวกันตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป (longitudinal survey) การใช้วิธีแบบนิรนามอาจไม่เหมาะสม เพราะผู้วิจัยต้องเชื่อมต่อข้อมูลของกลุ่มคนในรอบแรกเข้ากับรอบสองหรือรอบที่สาม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องหาวิธีการกำหนดรหัสและชื่อบ่งชี้บุคคลที่ผู้วิจัยและทีมงานเท่านั้นที่จะเข้าถึงได้ โดยผู้อื่นหากจะนำข้อมูลไปใช้ก็ใช้ไม่ได้แต่จะไม่สามารถระบุหรือเชื่อมโยงถึงผู้ให้ข้อมูลได้

- ในกรณีเป็นการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม (focus group) ผู้วิจัยควรระบุให้ชัดเจนในข้อเสนอโครงการวิจัยและชี้แจงต่อผู้เข้าร่วมวิจัยในเรื่องการเก็บรักษาข้อมูล คนที่จะเข้าถึงข้อมูล การไม่ระบุชื่อ และข้อบ่งชี้บุคคลที่เชื่อมโยงไปถึงผู้ให้ข้อมูลได้ รวมทั้งการใช้นามสมมติหรือรหัสแทน ตลอดจนควรทำข้อตกลงกับผู้เข้าร่วมวิจัยว่าข้อมูลที่อภิปรายจะไม่นำไปพูดข้างนอก
- หากเป็นการเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยไม่ระบุสถานที่ที่ทำการศึกษาระบุชื่อของ ผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงเฉพาะเจาะจง ควรใช้นามสมมติแทน ในกรณีที่มีการยกถ้อยคำหรือข้อความของผู้ให้ข้อมูลมาอ้างอิง (quotation) ผู้วิจัยก็เพียงระบุลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลก็พอเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพเจ้าของข้อมูล (ไม่จำเป็นต้องระบุชื่อผู้ให้ข้อมูล) เช่น ชายหรือหญิง อายุเท่าไร อาชีพอะไร เป็นต้น
- งานวิจัยบางเรื่อง การใช้แผนที่ในรายงานการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพและรู้จักพื้นที่ที่ทำการศึกษา ทั้งนี้หากมีบางประเด็นที่อ่อนไหวหรืออาจส่งผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยไม่ควรระบุที่ตั้งหรือการเข้าถึงพื้นที่และประชากรกลุ่มที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน เช่น การระบุชื่อถนน ชื่อชุมชนหรือหมู่บ้าน
- ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาทั้งหมด ควรเก็บรักษาไว้อย่างดีโดยทีมนักวิจัย ไม่ควรนำไปเผยแพร่แก่สาธารณชน
- การวิเคราะห์ข้อมูล (หากเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ) ควรกระทำในภาพรวมไม่ควรเจาะจงว่าเป็นข้อมูลจาก ผู้ใดคนใดคนหนึ่ง

ทั้งนี้ เบนจายา ยอดคำเนิน-แอ็ดติง ยังได้กล่าวถึงการปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล โดยมีอยู่สองแนวทางที่แตกต่างกัน คือ ข้อมูลแบบนิรนาม (anonymity) และการรักษาความลับ (confidentiality) ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวทางใดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นสำคัญ

- **ข้อมูลแบบนิรนาม (anonymity)** หมายถึง การเก็บข้อมูลที่มีการปกปิดชื่อและข้อมูลของบุคคล โดยผู้วิจัยไม่สามารถทราบได้ว่าใครเป็นผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่สุดในการป้องกันการรั่วไหลของข้อมูล ตัวอย่างเช่น ผู้วิจัยอาจอ้างผู้อื่นในการเก็บข้อมูล เป็นต้น
- **การรักษาความลับ (confidentiality)** หมายถึง การเก็บข้อมูลที่มีการระบุชื่อหรือตัวบ่งชี้อื่นๆของบุคคล โดยผู้วิจัยจะทราบว่าข้อมูลเหล่านี้มาจากไหนหรือเป็นของใคร แต่ผู้วิจัยจะยึดถือการรักษาความลับของข้อมูลอย่างเคร่งครัด ไม่เปิดเผยให้ผู้อื่นทราบ ตลอดจนการวิเคราะห์ผลที่แสดงในภาพรวม ไม่สะท่อนให้เห็นข้อมูลเป็นรายบุคคล รวมทั้งการทำลายแบบสอบถามหรือลบข้อมูลออกจากเทปสัมภาษณ์หลังจากงานวิจัยเสร็จสิ้น

จริยธรรมการวิจัยในบริบทของต่างประเทศ

นอกเหนือจากขอบเขตจริยธรรมการวิจัยในบริบทสังคมไทยแล้ว เราควรทราบถึงประเด็นจริยธรรมในบริบทของต่างประเทศด้วยเพื่อจะได้ทราบว่านักวิจัยในต่างประเทศให้ความสำคัญในประเด็นอะไรบ้าง เหมือนหรือแตกต่างจากบริบทของสังคมไทยหรือไม่ อย่างไร

ขอยกตัวอย่าง จริยธรรมการวิจัยเชิงธุรกิจ ซึ่งนักวิชาการต่างประเทศมักจะทำให้มีความสำคัญในประเด็นหลักๆ ดังนี้ (Bryman & Bell, 2011)

- การวิจัยจะเป็นอันตรายหรือเป็นภัยคุกคามต่อผู้ให้ข้อมูลหรือไม่
- ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความยินยอมโดยการบอกกล่าวแล้วหรือไม่
- การวิจัยมีการละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลหรือไม่
- การวิจัยมีการบิดเบ่งข้อมูลใดๆต่อผู้ที่เกี่ยวข้องหรือไม่
- การวิจัยมีการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลหรือไม่

นอกจากนั้น มหาวิทยาลัยในต่างประเทศบางแห่ง (เช่น Oxford Brookes University) ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในด้านจริยธรรมการวิจัยไว้ดังนี้ (อ้างใน Altinay & Paraskevas, 2008)

- การวิจัยไม่ควรสร้างอันตรายหรือภัยคุกคามใดแก่ผู้ให้ข้อมูล
- ผู้ให้ข้อมูลควรมีสติธิได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัย
- ผู้ให้ข้อมูลไม่ตกอยู่ภายใต้การบังคับขู่เข็ญให้เข้าร่วมโครงการวิจัย
- ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิที่จะให้ความยินยอมก่อนเข้าร่วมโครงการวิจัย
- ผู้วิจัยควรมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้ให้ข้อมูล
- ผู้วิจัยจะต้องรักษาความลับและข้อมูลแบบนิรนามของผู้ให้ข้อมูล
- ผู้วิจัยมีความรับผิดชอบในการเผยแพร่ผลการวิจัยไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ในส่วนของประเด็นเรื่องการวิจัยในคน นักวิชาการต่างประเทศก็มีการกล่าวถึงประเด็นนี้บ่อยครั้ง โดยค่อนข้างให้ความสำคัญในเรื่องของ ‘คน’ ซึ่งหมายถึง ผู้เข้าร่วมการวิจัยหรือผู้ให้ข้อมูลการวิจัย (research participants) โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการกำหนดแนวทางปฏิบัติเรื่องจริยธรรมที่เกี่ยวกับคนไว้ดังนี้ (Jennings, 2001)

- การยินยอมด้วยความสมัครใจของผู้เข้าร่วมการวิจัย
- สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยในการปฏิเสธที่จะให้คำตอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือทั้งหมด
- สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยในการถอนตัวจากโครงการวิจัยได้ตลอดเวลา
- สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยที่จะไม่ถูกบิดเบ่งข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับการวิจัย
- สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยในการได้รับการปกป้อง ไม่ให้ได้รับอันตรายใดๆระหว่างการวิจัย หรือภายหลังการวิจัยเสร็จสิ้น
- สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยที่จะได้รับการปกปิดและรักษาข้อมูลส่วนตัว
- สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยในการเข้าถึงผลการวิจัย

สืบเนื่องจากเรื่องการวิจัยในคน ยังมีอีกประเด็นหนึ่งที่นักวิชาการต่างประเทศหลายท่าน (Creswell, 2009; Dane, 2011; Finn, Elliott-White, & Walton, 2000) กล่าวถึงเสมอ คือ เรื่องการให้ความยินยอม (consent) ของผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยหลักเบื้องต้นคือ หากเป็นการวิจัยที่เก็บข้อมูลจาก ‘คน’ ผู้วิจัยจะต้องให้บุคคลนั้นลงนามยินยอมในการเข้าร่วมการวิจัยก่อนที่จะให้ข้อมูลการวิจัย (Creswell, 2009) โดยเอกสารที่ให้ลงนามอาจเรียกว่า ใบยินยอม หนังสือยินยอม หรือ หนังสือแสดงเจตนายินยอม (informed consent form) โดยประเด็นเรื่องนี้ที่นักวิชาการต่างประเทศมองว่าการวิจัยใดๆก็ตามที่เกี่ยวข้องกับคน ผู้วิจัยควรได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลเสียก่อน รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลควรทราบสิทธิของตนเองในการเข้าร่วมการวิจัย เช่น วัตถุประสงค์การวิจัย ประโยชน์ของการให้ข้อมูล การรักษาข้อมูล และการมีสิทธิถอนตัวออกจากโครงการวิจัยได้ตลอดเวลา เป็นต้น ในแง่ของประเทศไทย ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยหลายแห่งที่ให้ความสำคัญในเรื่องนี้โดยงานวิจัยบางเรื่องนักวิจัยจำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากอาสาสมัครเสียก่อนจึงจะลงมือเก็บข้อมูลได้ อย่างไรก็ตามการ

วิจัยทางสังคมศาสตร์ในบางสาขา (เช่น บริหารธุรกิจ นิเทศศาสตร์ การท่องเที่ยว) อาจไม่ได้เข้มงวดในเรื่องนี้มากเท่าไรนัก (ทั้งของไทยและต่างประเทศ) ด้วยเหตุที่ว่างานวิจัยในบางสาขาไม่ได้เก็บข้อมูลอย่างละเอียดลึกซึ้งหรือมีปฏิสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับผู้ให้ข้อมูล หากเปรียบเทียบกับงานวิจัยทางการแพทย์ที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ป่วยหรือคนไข้ที่จำเป็นต้องมีการกระทำอย่างมีกระบวนการและมีความเข้มงวดในเรื่องนี้มากกว่า โดยทั่วไปการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผู้วิจัยมักเก็บข้อมูลจากประชาชนทั่วไป ผู้บริโภค นักท่องเที่ยว หรือพนักงานบริษัท โดยใช้การสื่อสารบอกกล่าวเกี่ยวกับโครงการวิจัยให้กลุ่มเป้าหมายได้ทราบก่อนการเก็บข้อมูลทุกครั้ง ซึ่งในทางปฏิบัติหากแจ้งกลุ่มเป้าหมายด้วยการสื่อสารแล้ว และหากได้รับการตอบรับโดยการให้ข้อมูลหรือตอบแบบสอบถาม ก็พออนุโลมได้ว่ากลุ่มเป้าหมายให้การยินยอมแล้ว โดยถือว่าเป็นการให้การยินยอมแบบไม่เป็นทางการ (informal consent) โดยอาจไม่จำเป็นต้องมีเอกสารให้ความยินยอมก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยบางเรื่องอาจมีข้อยกเว้นโดยผู้วิจัยจำเป็นต้องมีเอกสารการให้ความยินยอม ซึ่งต้องพิจารณาเป็นรายกรณีไป

นอกจากนั้น ผู้เขียนขอยกตัวอย่างประสบการณ์โดยตรงเรื่องจริยธรรมการวิจัยในต่างประเทศ โดยขอยกตัวอย่างมหาวิทยาลัยที่ผู้เขียนจบการศึกษาทั้งในระดับปริญญาโทและเอก ซึ่งมหาวิทยาลัยในต่างประเทศได้ให้ความสำคัญในเรื่องจริยธรรมการวิจัยของนักศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคน โดยทางมหาวิทยาลัยมีการกำหนดแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ว่านักศึกษาทุกคนจะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบเรื่องจริยธรรมเสียก่อน (ethics application) จึงจะสามารถทำวิทยานิพนธ์ได้ โดยทางมหาวิทยาลัยจะตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาเรื่องจริยธรรมการวิจัย โดยเฉพาะ (ethics committee) โดยผู้วิจัยจะต้องแจกแจงรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับการวิจัยให้คณะกรรมการทราบ เช่น วัตถุประสงค์การวิจัย ประชากรเป้าหมาย วิธีการเลือกตัวอย่าง แบบสอบถาม เอกสารให้ความยินยอม แนวทางปกปิดไม่เปิดเผยข้อมูล และการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล เป็นต้น ทั้งนี้หากนักศึกษาคิดไม่ผ่านเรื่องจริยธรรมการวิจัย ก็จะไม่สามารถทำวิทยานิพนธ์ได้ ซึ่งปัจจุบันมหาวิทยาลัยของไทยหลายแห่งได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาเรื่องจริยธรรมการวิจัยบ้างแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้งสายวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์

อีกประเด็นที่ขอกกล่าวถึง คือ เรื่องการละเมิดผลงานวิชาการ ในต่างประเทศนั้น โดยเฉพาะประเทศทางตะวันตกให้ความสำคัญกับประเด็นการละเมิดผลงานทางวิชาการเป็นอย่างมาก (plagiarism) ปัจจุบันมหาวิทยาลัยในประเทศตะวันตกได้ใช้เครื่องมือเพื่อตรวจสอบการละเมิดผลงานทางวิชาการของนักศึกษาและนักวิจัย ซึ่งเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เช่น Safe Assign, DocuLoc, Urkund, Ephorus, CopyScape (ฉัตรสุนน พศุทธิภิญโญ, 2553) เพื่อใช้ตรวจสอบว่าผลงานวิชาการนั้นได้คัดลอกหรือขโมยความคิดจากแหล่งข้อมูลใดบ้าง มากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาการละเมิดผลงานทางวิชาการได้ระดับหนึ่ง

จากการนำเสนอข้างต้นจะเห็นว่าประเด็นจริยธรรมการวิจัยทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศมีเนื้อหาสาระสำคัญที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนใหญ่มักจะให้ความสำคัญในประเด็นที่คล้ายๆกัน เช่น การมีจรรยาบรรณของนักวิจัย ความเคารพในบุคคล ความรับผิดชอบในการวิจัย และจริยธรรมในการวิจัยมนุษย์ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในแง่ของความเอาใจจริงและความเข้มงวดในเรื่องจริยธรรมการวิจัยแล้ว ดูเหมือนว่าในต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศทางตะวันตกจะให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากกว่าประเทศไทย แนวทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างการตระหนักถึงและส่งเสริมเรื่องจริยธรรมในการวิจัย คือ การตีพิมพ์เผยแพร่บทความในประเด็นเรื่องจริยธรรมการวิจัยในวารสารวิชาการให้มากขึ้น รวมทั้งการจัดเสวนาในเรื่องดังกล่าวในสถาบันการศึกษาต่างๆ เป็นต้น

สรุป

การวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆมากมาย ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้ นักวิจัยจำเป็นต้องอาศัย จริยธรรมการวิจัยเป็นหลักยึดเพื่อให้การดำเนินงานวิจัยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมและหลักวิชาการที่เหมาะสม ปัจจุบัน จริยธรรมการวิจัยถือได้ว่าเป็นประเด็นสำคัญในกระบวนการวิจัย เนื่องจากปัญหาเรื่องการขาดจริยธรรมของผู้วิจัยเกิดขึ้น บ่อยครั้ง เช่น การคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาใช้เป็นผลงานของตนเอง การแก้ไขผลการวิจัยที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง การไม่รักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล และการว่าจ้างผู้อื่นทำงานวิจัยให้ เป็นต้น แนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาการขาด จริยธรรมได้ คือ การกำหนดแนวทางปฏิบัติหรือข้อกำหนดเรื่องจริยธรรมการวิจัย อย่างเช่น การกำหนดจรรยาบรรณของ นักวิจัย หรือ การเข้มงวดเรื่องจริยธรรมการวิจัยในสถาบันการศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้การตีพิมพ์เผยแพร่บทความเรื่อง จริยธรรมการวิจัยให้มากขึ้น ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างความตระหนักถึงและกระตุ้นให้นักวิจัยมีความสนใจใน ประเด็นเรื่องจริยธรรมการวิจัยให้มากขึ้น ปัจจุบันนักวิจัยในต่างประเทศและในประเทศไทยต่างก็ให้ความสำคัญในเรื่อง จริยธรรมการวิจัยกันมากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นเรื่องจรรยาบรรณของนักวิจัย ความเคารพในบุคคล ความรับผิดชอบในการ วิจัย และจริยธรรมการวิจัยในคน เป็นต้น

บรรณานุกรม

- ฉัตรสุมน พงศ์ภิญโญ. (2553). *หลักการวิจัยทางสังคม*. กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2547). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุปผา ศิริรัมย์, จรรยา เศรษฐบุตร และเบญจา ยอดคำเนน-แอ็ดติง. (2544). *จริยธรรมสำหรับการศึกษาวิจัยในคน*. เอกสารวิชาการหมายเลข 258. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- เบญจา ยอดคำเนน-แอ็ดติง. (2553). *ประเด็นจริยธรรมการวิจัยในคนทางสังคมศาสตร์*. วารสาร เกษตรศาสตร์, 31, 290-301.
- ปัญญา กุลพงษ์. (2548). *จริยธรรมวิจัย*. ในเอกสารประกอบการประชุมวันวิชาการ ครั้งที่ 1 วิถีวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 8-10 ธันวาคม. หน้า 1-2.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2546). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สามลดา.
- สินธรา ความศิษฐ์. (2550). *วิธีวิจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Altinay, L. and Paraskevas, A. (2008). *Planning Research in Hospitality and Tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Bryman, A. and Bell, E. (2011). *Business Research Methods* (3ed). London: Oxford University Press.
- Creswell, J. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (3ed). Thousand Oaks, California: SAGE Publication.
- Dane, F. (2011). *Evaluating Research*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- Finn, M., Elliott-White, M. and Walton, M. (2000). *Tourism & Leisure Research Methods: Data Collection, Analysis and Interpretation*. Essex, England: Pearson Education Ltd.
- Jennings, G. (2001). *Tourism Research*. Milton, Queensland: John Wiley & Sons Australia.